

קונטרס

משנת הישיבה

יצא לאור
לכבוד מסיבת התייסדות
עבוד
ישיבת גדולה דבארא פארק
כסלו תשס"ב לפ"ק

Published by

Mishne Halachoth Gedoloth Institute

Under the leadership of

Rabbi Menashe Klein

of Ungvar

Dean of Yeshiva Beth Shearim

1578 53rd Street

Brooklyn, NY 11219

לרכוש ספר זה או תקליטור תורני של כל הספרים
עם תוכנית חיפוש ובתבנית צילום, להתקשר:

To purchase printed copies of this volume or a Compact Disk
containing all the volumes in searchable text files & PDF format,
contact:

ארה"ב (888) 498-8642 Toll Free

ניו יורק (718) 851-0806

ארץ ישראל (02) 587-0613

MishnaHalachos@mail.com

תרומתכם תאפשר לנו להמשיך בהפצת תורה בישראל

Your financial contribution is appreciated as it will help us continue to spread torah
through publishing seforim and making them available on computer.

נא לשלוח תרומתכם החשובה:

Please send your generous donations to:

Machon Mishne Halachos

3301 W. Strathmore Ave.

Baltimore, MD 21215

USA

כל הזכויות שמורות תשס"ד

Copyright © 2004

ישיבה גדולה דבארא פארק
5306 16th Ave.
Brooklyn N.Y. 11204
(718) 686-7577

הננו בזה להזמין את מע"כ שי'
לבוא ולהשתתף

במסיבות התייסדות

עבור

ישיבה גדולה דבארץ פארק

למובחרי בני הישיבות

ונאם הכבוד

הרב הגאון ר' נח אייזיק אהלבוים שליט"א

אבדק"ק נחלת יצחק דק"ו גארדענס

כ"ק מרן ארמו"ר מאנצגוואר שליט"א

יפאר את המסיבה

אנ"ה ביום א' לפ' וישב

י"ז כסלו תשס"ב

בשעה 7:00 בערב

שיערך בביתנו

1652 54th Street, Brooklyn, New York

בתקווה לקבל פניכם אישית

באסיפה חשובה זו

ד/ד ארי' אנה פריסדמאן

תוכן הענינים

דברים אחדים

המערכת 1

שיעור כללי - בענין היתר מצטרף לאיסור ובענין טעם כעיקר

מ"ד גאב"ד אונגוואר שליט"א 2

סדר א'

שיעור עיון - בסוגיא דאין אדם משים עצמו רשע

הרב יעקב חיים אפטער יא

שיעור עיון - בסוגיא דעל מנה שבשטר

הרב יעקב חיים אפטער יד

שיעור עיון - בסוגיא מפיהם ולא מפי כתבם

הרב משה אברהם הלוי דירעקטאר יז

קושיות לחדורי - בסוגיא דעדים שאמרו

הרב משה אברהם הלוי דירעקטאר כב

סדר ב'

ביאורים קצרים בשו"ע ריש סי' תמ"ב

הרב צבי האגער כד

מראי מקומות למס' פסחים - פרק אלו עוברין

הרב צבי האגער כו

דברים אחדים

ברוכים הבאים בשם ה' לכבוד ידידנו הנכבדים תומכי תורה הע"י. הננו מגישים לפניכם "חוכרת לדוגמא" מעט מחידו"ת המתבדרים בי מדרשא להוכחת מקרוב על הנעשה בישבתנו הקדושה. ישיבתנו הק' קנתה לה שם בזמן קצר למקום תורה מפורסם אשר בו הוגים בחורים חשובים לצד אברכים מופלגים מבוקר עד ערב בהתמדה רבה.

מסיבה זו סמוכה לימי החנוכה, כי נר מצוה ותורה אור, נר אלו המשמשים את האור, התמכין דאורייתא שמחזיקים ידי לומדי התורה, ומטרתם שווה.

בהזדמנות זאת חובה עלינו להביע הכרת הטוב להאי גברא רבא ויקירא מוה"ר דוד אריה פריעדמאן שליט"א ראש קהלת אונגוואר המעטירה, אשר כמו ידיו הקים בנין גדול, בית שמגדלים בו תורה ותפלה, הוא הגבר אשר נטל על עצמו, להגדיל תורה ולהאדירה, ויגע ומצא, להקים ישיבה גדולה בשכונתנו, וזכה וזיכה רבים עמו ליטול שכס אחד יחד אתו לקיים את מבצר התורה החדש.

ומן השמים יתברכו כל העוסקים והמסייעים להוושע בדבר ישועה ורחמים, ובמהרה נזכה להרמת קרן התורה וישראל, בבנין בית המקווה בכ"א.

בשם רמ"י הישיבה
ותלמידיה

שיעור כללי

ע"י מרן גאב"ד אונגוואר שליט"א

בענין היתר מצטרף לאיסור ובענין טעם כעיקר

בגמ' פסחים (דף מג:): גרסינן, א"ר אבהו א"ר יוחנן כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר, שהרי אמרה תורה "משרת". דכיון דכתיב בתורה משרת ענבים דמינה משמע דאפילו כששורה פתו ביין מענישין אותו אע"פ שלא הי' כזית מן היין, אלמא היתר מצטרף לאיסור. וזעירי אמר דגם בשאור אמרינן כן, ועיין רש"י (ד"ה אף שאור וכו') דפי' דמייירי שיש חצי כזית מן השאור וחצי זית מן המצה ועוברין על איסור דלאו שלא תקטיר שאור, נמצא היתר מצטרף לאיסור.

ומפרש בגמ' דההלכה דשאור דהיתר מצטרף לאיסור הוה אליבא דר"א דדריש "כל". ומסיק בגמ' דהוא הדין לענין חמץ בפסח דהיתר מצטרף לאיסור, והאי דנקט שאור לאפוקי מאביי דס"ל דהקטרת שאור חייב אפילו בכל דהו ולא בעי צירוף, יעו"ש. ובפשטות נראה מהגמ' שיש מציאות שאדם יאכל מאכל כשר ואצלו ימצא חצי שיעור של איסור ויענישו על זה מכות ארבעים. וזה פלא דאמאי לא נימא איפכא דהחצי כזית איסור יצטרף להחצי זית של היתר ותהא הכל הותר, ואמאי מענישין אותו. ועיין רש"י אין היתר מצטרף לאיסור אכל חצי זית חלב וחצי זית כשר בבת אחת אין היתר משלים את שיעור האיסור לחייבו חוץ מאיסורי נזיר שאם אכל חצי זית ענבים וחצי זית לחם בבת אחת חייב משום שהתורה אמרה משרת ענבים, דחייב על שריית פתו ביין, דאם יש כזית מן היין למה לי קרא, וכך בשאור כשיש חצי זית בקומץ של שאור נמי היתר מצטרף לאיסור.

ותוס' (שם ד"ה כמאן וכו') הקשו כמה קושיות על פירש"י, וסיימו ועוד דלפ"ה צ"ל מקצתו מנין פי' חצי זית איסור וחצי זית היתר שאינם מעורבים יחד דאל"ה היינו עירוב ולקמן משמע דרק באופן שיתערב האיסור וההיתר יחד אמרינן דהיתר מצטרף לאיסור. ולכאורה קושיית התוס' הוא הקושיא דהקדמנו לעיל דהאיך מצינו בעולם דמאכל שהוא כשר יצטרף עם מאכל של איסור לעונש.

אלא דבאמת דרש"י ז"ל אינו עומד בעצמו בשיטה זו, דגם הבעל המאור והראב"ד ועוד ראשונים ס"ל כרש"י, וכתב הבעה"מ דנקוט כלל זה דהיתר מצטרף לאיסור חמור יותר מאיסור טעם כעיקר, דהרי טעם כעיקר הוא באופן שיש כזית מן האיסור ממש אז יש בכח של האיסור לאסור גם ההיתר שנתערב עמו אבל כשיש פחות מכזית מן האיסור לא אמרינן טעם כעיקר. ואפילו באופן שיש כזית מן האיסור צריך שיאכלנו בכדי אכילת פרס, וההיתר אינו מצטרף להשלים שיעור כזית, רק להשלים הזמן של אכילת פרס. משא"כ בענין היתר מצטרף לאיסור מצטרף היתר ממש עם איסור ממילא הוה יותר חמור מטעם כעיקר.

ואם תשאל מארבע מיני מדינה יש תערובות וגם יש טעם, דעד השתא אמרינן דהיתר מצטרף לאיסור דהאיסור יש בו טעם וההיתר אין בו טעם, והכא אמרינן דארבע מיני מדינה נמי מותר אפילו אם אי' נותן טעם בהשני. ומחלק דארבע מיני מדינה היא יסוד חדש, והטעם לזה משום שנכרא עכשיו טעם חדש דמעיקרא כל אי' מהן הי' בו טעם איסור שהי' עליו אבל כיון שנתערבו הרי נולד כאן טעם חדש וטעם זה החדש לא אסרה תורה משום טעם"ק אלא משום היתר מצטרף לאיסור.

והנה רבינו דוד על מס' פסחים מבאר נמי דהיתר מצטרף לאיסור וטעם כעיקר הם שני דברים אלא שטעם כעיקר חמור מהיתר מצטרף לאיסור, וההפרש ביניהם הוא דבאופן היתר מצטרף לאיסור שנתערב איסור ממש עם ההיתר ונתנו טעם זה בזה, אז ההיתר נעשה איסור ולוקין על כזית מן התערובות אע"פ שאין בו כזית שלום מן האיסור, דהיינו שההיתר נעשה

קונ' משנת הישיבה

כ"כ אסור שמצטרף לשיעור שילקה עליו. וודאי מיירי שנותן האיסור טעם בהיתר דהיאך נאמר שההיתר מצטרף לאיסור אף בלא נתינת טעם, דכי משום שאכלו כאחד יצטרף ההיתר להאיסור וילקה עליו, אלא ודאי דוקא כשנתן טעם בהיתר.

ואם נאמר דהיתר מצטרף לאיסור אף כשלא נתן טעם, נמצא דחמץ אסור במשהו מן התורה למ"ד דבחמץ נמי אמרינן דהיתר מצטרף לאיסור, דמשהו חמץ יצטרף למצה ויאסר הכל משום דהיתר מצטרף לאיסור ואנן קיי"ל דחמץ בטל בששים מן התורה (ומה דאמרינן חמץ אסור במשהו זהו רק לחומרא) אלא ודאי דההלכה של היתר מצטרף לאיסור הוא באופן שנתן האיסור טעם בהיתר.

ולפ"ז צריך להביא דברי רש"י שס"ל דההיתר מצטרף לאיסור אפילו כשלא נתן טעם, ומה יעשה בקושית רבינו דוד ז"ל. ואשר נראה דלכאורה יש לדייק בדברי רבינו דוד במה שהקשה מחמץ בפסח במשהו והי' צריך לומר בחצי זית, ורש"י ז"ל הי' נזהר לכתוב חצי זית בכל הסוגיא דהיתר מצטרף לאיסור יעו"ש, ונראה הטעם שרש"י מדייק דוקא בציוור של חצי זית מפני הקושיא של רבינו דוד שלא תהא קשה מההלכה של משהו חמץ, דאנן קיי"ל שאין אסור מה"ת דכיון דהיתר מצטרף לאיסור הוא רק כשיש חצי זית מכל מיין (חצי זית של היתר וחצי זית של איסור) אבל באופן שיש מחצה על מחצה אז הגיזה"כ מלמד שהיתר מצטרף לאיסור. וגם מצינו עוד בדומה לזה דאפי' במחצה על מחצה נמי אסור היכא דקבוע אמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה, וגבי שחיטה אם לא שחט הרוב הוה אסור דמחצה על מחצה אוסר. ורש"י ז"ל סובר דבאופן מחצה על מחצה ויש ספק אם נלך בתר ההיתר או האיסור, בא התורה ומגלה לנו מפסוק ד"כל משרת" דאנו אומרים ככה"ג אזלינן בתר האיסור, וההיתר מצטרף לאיסור.

והנה בספר ברוך טעם בהל' פסח מבואר במי שנתערב לו מצה עם חמץ ונתרבה המצה יותר מן החמץ, הגם שיותר מה"ת לאוכלו מדין בטל ברוב, מ"מ אינו יוצא בזה מצות מצה. והמחנה חיים חולק עליו וסובר דאם אמרינן דבטל ברוב א"כ מצות מצה נמי יוצא. ולכאורה יש להביא רא"י להמחנה חיים מהירושלמי (פסחים פ"ג) שפורש דבשכר המדי שנתערב, אם רובא חמץ חייב כרת אם כשורבא מצה יוצא חובתו בפסח, הרי מפורש דיוצא ידי חובת מצה בחמץ שנתבטל בה, וא"כ קשה מאד על דברי הברוך טעם שכ' שאינו יוצא חובתו בפסח.

והנה בשו"ת יד אליהו (לובלין) ועוד אחרונים נשאלו שנתערב ג' ס"ת ואחד מהן הי' פסול דס"ל דכיון דיש רוב כשר ויש דין ביטול ברוב אח"כ מותר לקרות בכל ג' ס"ת ויוצא ידי חובתו, דבזה אחר זה יש דין ביטול ברוב וכל א' מותר לקרות בו בפני עצמו. והבית שערים חולק ע"ז ומבאר דביטול ברוב אינו מחדש לנו מציאות, דביטול עושה העדר ואינו עושה הוי', וכעין זה אמרינן אונס רחמנא פטרי', אבל אונס כמאן בעביד דמי לא אמרינן וי"ל בזה. וא"כ לא אמרינן דע"י ביטול נתחדש לנו כתיבת אותיות מה שלא הי' עד השתא, דבשלמא באופן שיש איסור והיתר שנתערבו והרוב הוא מן ההיתר אמרינן שמוותר לאכלו דבאיסור והיתר אמרינן דהוה כאילו האיסור אין כאן. אבל אי אפשר לומר שחמץ תתהפך למצה, דדוקא אם אנו דנין על איסור חמץ אמרינן כיון שהרוב של ההיתר ויש רוב מצה והרי המאכל מותר, ואפי' החמץ אמרינן כאילו אינו, אבל לא שהביטול מחדש מציאות של מצה מה שלא הי' עד עכשו. וא"כ בס"ת נמי ההלכה כן שהביטול אינו מועיל לחדש אותיות מה שלא הי' קודם הביטול.

אלא דא"כ צריך לבאר דברי הירושלמי הנ"ל שכתב דברובא מצה יוצא ידי חובתו בפסח. וי"ל כן דהברוך טעם דס"ל דבנתערב לא מהני לצאת ידי חובתו לא קשה מהירושלמי, דכוונת הירושלמי הוא כשיש רוב מצה באופן שאכל כזית מן המצה, על דרך משל כשיש ביחד ג' כזיתים - ב' כזיתים מן המצה וכזית א' מן החמץ, והוא אכל כל התערובות של הג' כזיתים הרי בוודאי יוצא ידי חובתו שהרי בודאי אכל כזית מן המצה, דבשלמא כשיש רק כזית אחד שהוא תערובות של מיעוט חמץ ורוב מצה, והחמץ נתבטל ברוב מצה, אז מותר לאוכלו מטעם שיש רוב היתר ומותר לענין חמץ בפסח, אבל אינו יוצא מצות מצה כיון שאין כאן רק כזית אחד מהמצה בצירוף החמץ שנתבטל, ולענין מצה בעינין כזית מצה. וזה הי' הכוונה של הברוך טעם שכ' דאינו יוצא ידי חובתו כשיש רוב מצה. משא"כ הירושלמי שכתב שיוצאין ידי חובת מצה פי' כשהי' שיעור כזית מצה כחלק הרוב. ומ"ש בירושלמי חייב עליו כרת נמי מיירי שהי' שם כזית מחמץ חוץ מהמצה שבו.

קונ' משנת השיבה

ט

נחזור לדברי רבינו דוד שהקשה האיך שייך שיש היתר ואיסור כל אחד לחודי' ומשום שאכלו בבת אחת נאמר שהיתר מצטרף לאיסור. והנה המשנה למלך (פרק ב') כתב דאף דאיכא מ"ד דהיתר מצטרף לאיסור וחייב בעונשין, היינו דוקא תערובת לח בלח ומין בשאינו מינו משום דטעם האיסור נתחדש בהיתר ונעשה כולו איסור. אבל ביבש אפילו כשהאיסור הוא הרוב מעולם לא שמענו שיבש ביבש שנתערב ואכל התערובת שיענשו אותו, ואפילו שיש איסור מן התורה אבל עונש בב"ד אין כאן. והנה מרש"י מבואר דיש עונש גם בכה"ג וכן הבין הרבינו דוד כ"כ דפשטות כשיש כזית ביחד עם ההיתר, דההיתר משלים שיעור הכזית מענישין מי שאוכלו. וכן הבעל המאור מפרש שג"כ ס"ל דמתירין אותו בכה"ג, ואדרבה שהרי מפרש דחמור היתה מצטרף לאיסור מטע"כ וכן ס"ל להראב"ד ז"ל.

ועכשיו נבאר האיך אמרינן דהיתר מצטרף לאיסור ויתחייב על מה שאכל ההיתר עם האיסור. והנה הב"י (יו"ד סי' צ"ט) מביא דעת ר"ת דטעם כעיקר במין בשאינו מינו הוה מדאורייתא דכיון דנתן האיסור טעם בהיתר נהפך כולו להיות אסור ולוקה עליו בכזית כאילו הי' כולו איסור. והא דאמרינן כשיש טעמו ולא ממשו אין לוקין עליו, מיירי כשאין האיסור ניכר ואינו בעין דאז אסור מדרבנן. ומה דאמרינן דעל הטעם נמי יש איסור וטעם כעיקר מיירי במין במינו והאיסור בעין ומכירו אז עובר האוכלו איסור מן התורה ולוקה עליו.

בסוגיא דאין אדם משים עצמו רשע

ח' חשון תשס"ב

הרב יעקב חיים אפטער

הנה ידוע דבהאי דינא יש ב' מהלכים. א' דהוי דינא דלדבריך רשע אתה, ורשע פסול לעדות, וב' דאי אפשר בכלל להאמינו, דלכל אדם י"ל חזקת כשרות, ואינו נאמן כנגדו, ויש כמה נפק"מ ביניהם, ומהם אי נאמן במיגו להשים עצמו רשע, דלצד א' נאמן אע"פ דרשע הוא, ופסול לעדות, מ"מ במיגו נאמן. ולצד הב' אינו נאמן, דא"א להוציאו מחזקתו.

והנה בסוגיתן יש לשני המהלכים הנ"ל ביאורים נפרדים, ונפרטם. דבל"ב דרמי בר חמא דברישא כשאומר כתב ידינו הוא זה, נאמן רק כשאומר דאנוסים היינו מחמת נפשות. אבל במחמת ממון אינו נאמן דאאמע"ר. והנה לשיטה הב' (והוא דעת הגרעק"א והקצוה"ח ל"ה ד') הביאור פשוט, דכאן נאמן רק במיגו דהפה שאסר הפה שהתיר. [דאינו נאמן בתורת עדות, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. ואע"פ דהוי תוכ"ד מהקיום מ"מ ס"ל דהעדות למפרע נגמרה משעת החתימה]. ואעפ"כ אינו נאמן במחמת ממון, משום הנ"ל. אבל לצד הא' (והוא דעת הגרש"א: בחי' אביו, וגם בספר העיקרים שלו, בארוכה) צריך לבאר בדרך אחרת לגמרי דלעולם במחמת נפשות נאמן משום עדות, ול"נ כחוזר ומגיד דהוי תכ"ד מהקיום, ורק במחמת ממון, כיון דאאמע"ר בתורת עדות, אין על דבריו אלו תורת עדות, ורק תורת נאמנות וכיו"ב, ושוב הוי כדיבור מופרד לגמרי מהדיבור הראשון והוי כחוזר ומגיד אפילו בתכ"ד. ונמצא דכפולגתתם בתרתי, כחוזר ומגיד, וגם במגו דמשים עצמו רשע.

ומחלקותם נמשך בתוס' ד"ה א"א נאמנים, דהק' להימני במיגו דפרוע ותי' דהוי מיגו במקום עדים ועוד דחוזרים ומגידים הם, וידוע קושיא של הגרעק"א, דבקושייתם לא הקשו מתורת עדות, ורק מתורת נאמנות, ולא שייך לומר ע"ז חוזרים ומגידים, ולפי' ביאר דט"ס נפל בדפוס, ומחק תיבת ועוד. וביאר דברי התוס' לפי השיטות דבתרי ותרי, מיגו יכול להכריע (ודלא כתוס' ב"ק ע"ב:), מ"מ הכא, כיון דחוזרים ומגידים, ל"ה כתרי נגד תרי ורק כתרי כנגד מיגו, ואינם נאמנים. אבל לשיטת הגרש"א, השו"ט בתוס' כך הוא, דבהר"א ס"ל דהוי נאמנים בתורת מיגו, דבוראי חוזרים ומגידים, דכתב ידם יוצא ממקום אחר, ומ"מ לא מהני דכחוזר ומגיד אינו נאמן אפילו במיגו.

והנה שיטת הגרעק"א צ"ב, בדברי הגמ', בסנהדרין (ט':) ועוד, מהו האריכות דאדם קרוב אצל עצמו, ואאמע"ר, הא בכללא דהכא סגי. ויש לזה ב' מהלכים. א' ע"פ דברי הגרש"א בספר העיקרים, דבל"ז הו"א דאדם נאמן על עצמו בתורת עדות, ואף כנגד חזקה קמ"ל. וב', ע"פ הקובץ הערות יבמות (כ"ב.). דהוי ביאור בפלגין דיבורא, דלכאורה קשה קושית הראשונים אמאי לא נימא עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, וצ"ל דעל עצמו אינו עד כלל, דקרוב אצל עצמו ושפיר פלגין.

ובגמ' אמרו לר"מ דאינו נאמן בכ"י אבל אנוסים מחמת נפשות דיהרגו ואל יחתמו שקר. וזה ק', דיהא חייב למסור עצמו ע"ז. וברשב"א ביאר דבאמת אין צריך למסור עצמו ע"פ דין, (וגם אי מעדין עליו שעבר לא נפסל. קצוה"ח סי' ל"ה ד') ומ"מ אינו נאמן על עצמו דא"א משים עצמו אינו חסיד. וזה כוראי עולה בקן אחד עם דברי הגרעק"א. [ובאמת תעיין בדברי החת"ס דביאר דברי החי' הרא"ה בתי' דברי רש"י דמשחקים בקוביא, כיון דרק איסור דרבנן הוא, אינו מוציא עצמו מחזקתו. וצ"ל דבזה פליג על דברי הרשב"א הנ"ל].

אבל גם על זה יש לפרש בא"א, ול"ת לאינך. א', דס"ל בגזל יש דין יהרג ואל יעבור, וביאורו משום אביזרייהו דשפיכת אדם, דחזקה דאדם מעמיד עצמו על ממונו. וגם י"ל ע"פ דברי הברוך טעם (הג' על הש"ס). דמפרש מדין מי איכא מידי (וכחולין ל"ג), דעכו"ם מצווים על הגזל. וצריך למסור נפשו ע"ז. ועיי"ש בהג' דהקשה עליו מגמ' סנהדרין, דעכו"ם אינם מצווים על ונקדשתי עיי"ש.

וגם ע"פ הגמ' לקמן בשטר אמנה, דאינם נאמנים דעולה הוא, ול"ת, דמשמע לי' להקצוה"ח הנ"ל דאינם נפסלים ע"י שאחרים יעידו עליהם כך; ומ"מ אין הם מעדין ע"ע. (והתומים ס"ל דנפסלים עיי"ש).

קונ' משנת הישיבה

יא

ועי' בהגרעק"א, וגם בקצוה"ח, ובש"ש ש"ז פ"ה דהקשה מגמ' יבמות דף כ"ה, דבאחד אומר הרגתיו אי נאמן להשיא אשה לאחרים. דלרבא דאמר פלגינן פשיטא דנאמן, אלא אף לרב יוסף, י"ל דכיון דרוצה כשר לעדות אשה שפיר נאמן על עדותו, דאף לפי דבריו, כשר. וקשה דזה עולה עם דברי הגרש"א הנ"ל, דלדברי אביו הגאון ז"ל והקצוה"ח אפילו אם אינו נפסל, מ"מ אינו נאמן ע"ע.

וכדי לתרץ דבריו, כתב הש"ש הנ"ל, דכדין השני, דאינו נאמן להוציא עצמו מחזקתו הוי רק כשנאמנותו מכח מיגו בא, אבל אם נאמנותו מכח עדות שפיר נאמן כנגד החזקה. וא"כ התם דלעדות אשה גם רוצח ע"א כשר לעדות, נאמן מדין עדות אפילו כנגד החזקה.

וגם ידוע תירוצו של הגה"ק מהרי"ל דיסקין זצוק"ל, דחידש דסברת ר"י לא מדין נאמנות, ורק מדין פלגינן ואף דבעלמא לא ס"ל כן, מ"מ כשאין עליו תורת עדות אמרינן שפיר פלגינן, עי' בברכת שמואל יבמות סימן י', ובאבן האזל שהאריכו כביאורו.

ועם הנ"ל קשה על דבריו של הגר"ח ז"ל, דרצה לתרץ דברי הרשב"א דתי' דבאשה שקינא לה ונסתרה דע"א נאמן לומר שנטמאה כיון דיש רגלים לדבר דכבר קינא לה בעלה ותי' דגם הבעל עצמו נאמן שבעלה, והמשנה למלך תמה עליו, הא כיון דפלגינן דיבורא חשבינן דנבעלה לאחר שאין לה עליו קינוי, ושוב אין ע"א נאמן. ותי' הגר"ח (עיי"ש בקובץ הערות, ובברכת שמואל) דהתם סגי כשנאמר פלגינן נאמנות, דהיינו דבנוגע לאשה מאמינים באיש הבעל, דהוא בעלה, ורק בנוגע לדידי' אין לו נאמנות, ואין צריך לומר דפלגינן דיבורי' ממש, ולא עשה מעשה כלל, כיון דלעדות סוטה גם פסול כשר (ועיי' בקו"ה מה שמקשה). עכ"פ נפקא לן, דנאמן אע"פ דמוציא עצמו מחזקתו [וכעת עלה בדעתי דאולי ע"י הקינוי וסתירה איתרע חזקתו].

ולכאורה אי נימא כדברי הגרעק"א קשה מגמ' כתובות, דאין נאמן לפסול עצמו. וי"ל דס"ל להגר"ח כהגרש"א דהכל מדין עדות. ועיי"ש בברכת שמואל שהאריך בזה.

בסוגיא דעל מנה שבשטר

הרב יעקב חיים אפטער

ז' כסלו תשס"ב

בכתובות דף כ"א ע"א תד"ה על כתב ידם. הנה בכיאוורו של מחלקותם יש כמה מהלכים. הרא"ש ביאר ע"פ הירושלמי, דמשמע היכא דזוכרין העדות מעידין על מנה שבשטר, וכשאין זוכרים כלל מעידין על כתב ידן, ופליגי כשזוכרין ע"י השטר, אם נחשב כזכירה או לא ובפלוגתא דר"ה וריו"ח, דלרבי לא נחשב כזכירה, ועל כת"י מעידין. ולרבנן הוי זכירה מעלייתא, ועל מנה שבשטר מעידים ובנוגע לשיטת תוס', כתב הק"נ אות ג', דמודו להרא"ש בהא, אע"ג דכלפי פלוגתת ר"ה וריו"ח ס"ל דל"מ כן.

ועי' בתוס' רי"ד (וכעין זה ס"ל לרבינו האי גאון, מובא בשטמ"ק) דפליגי אפי' אי אין זוכרין כלל, דלרבנן מהני ועל מנה שבשטר מעידין, ולרבי על כת"י. וכיאר דלרבנן כיון דכבר חתמו אשטר והעידו על ההלואה, ועכשיו כשבאין לקיימו אע"פ שאין זוכרין הוי המשך מעדותם הקודמת, ועלי' מעידים. ולרבי אפילו אי זוכרין כל העדות מ"מ לא מהני, דנעשה עי"ז רק כמלוה ע"פ, ויכול לטעון פרעתי, ואינו גובה מן הלקוחות, וכיו"ב. ורק אי מעיד עם אחר על כת"י דינו כשטר. ונבאמת כאן המקום לבאר קצת סברת חכמים, דלמעשה אין מעידים דשניהם חתמו על השטר, ורק כל אחד מעיד דראה ההלואה והוא חתם ולגבי חבירו לא ראה כלום, וא"כ לכל היותר להוי כמלוה ע"פ. ועי' בבית יעקב להנתיבות, דמפרש דס"ל כר"א דע"מ כרתי, וגם כהרא"ש כג"פ דעדים חתומים הוי ג"כ ראי' על המסירה עיי"ש. ועי' בבנין דוד דהאריך ודעתו דהוי כשנים מעידין על המלוה, ושניהם הוי עדי אחד דמעידים שכ"א חתם אשטר ואע"פ דאינו נעשה עי"כ לשטר גמור, מ"מ יש חזקת מידק דייק, דכתב כהלכתו, כיון דכבר החתים ע"א, משא"כ אי מעידים אך ורק על המלוה, י"ל דהלוה לא רצה כלל בשטר. ועי' בפנ"י כאן, ובנתיבה"מ סי' מ"ו סק"י, דס"ל דהוי מקולי קיומם.

ויש עוד שיטה להיפך, והוא דעת הרמב"ם (פ"ח מהל' עדות ה"ד) דבשנים מעידים שזהו כת"י, אבל אינם זוכרים כלל הרי הם כחרשים, עד שכת"י יוצא ממק"א. ובש"ך (מ"ו ס"ק ל"ב) ביאר דהוי מפי כתבם, ובפשטותו מוכן ע"פ דברי התומים כ"ח ט"ז (הבאנוהו בשיעור הקודם ועיי"ש מה שהק' עליו החת"ס) דצריכין שיהיו ראויים להגיד, ובמתו עשו תקנה ולא בשכחה.

ולענין ביאור פלוגתת רב האי גאון והרמב"ם עי' בחי' הגרנ"ט דביאר דרה"ג ס"ל דנחקרה הוי בשעת החתימה, ולאח"כ כשמקיימין (אם רק זוכרים שחתמו, אע"פ שהמעשה עצמה שכחו) הוי המשך מהנ"ל, משא"כ הרמב"ם ס"ל דנחקרה הוי בשעת הקיום, ואם אינם זוכרים ל"ה שטר כשר. ורק הק' מכת"י הוא זה אבל אנוסים היינו, דנאמנים רק מכח הפה שאסר, ול"א מצד עדות עצמה דלדידי' ל"ה חוזר ומגיד, דעד הקיום, עדיין לא הגיד כלום. (ובאמת לפי מש"כ בשיעור הראשון, יש שיטות דס"ל דהוי מצד עדות, והפה שאסר הוי לשון מושאל, כיון דהאסור בא רק ע"י קיומו, לפיכך יכול לחזור ולהגיד, עיי"ש בשם הגרש"א).

ובקצוה"ח (סי' מ"ו סק"י) הקשה על הרמב"ם מגמ' גיטין (כ"ז ע"ב) דאר"י מעידים שמעולם לא חתמו אלא על גט אחד של יב"ש, דעי"ז מחזירין הגט האבוד, וקשה דאי אין זוכרים הא כתב הרמב"ם דלא מהני כלום. (ובאמת לפי מש"כ בשיעור הקודם לפי דברי הח"ס בשו"ת אה"ע ח"א קי"ג ור"ח הלוי פ"ג מהל' עדות, ל"ק, דרק בשטרי ראי' וכיו"ב ס"ל להרמב"ם הכי, אבל בגיטין ושאר שטרי קנין שאני, א"ש).

וגם ידוע הקושיא על הרמב"ם מהירושלמי הנ"ל, דמבואר דלרבי דזכירה ע"י השטר ל"ה זכירה כלל, מ"מ מהני ששניהם מעידים על כת"י שניהם, ולהרמב"ם בודאי לא מהני כשא"ז.

ועי' בהפלאה שמתרין, דהא דנאמן להרמב"ם הוי בגדר פה שאסר פה שהתיר וכנ"ל במתני', וממילא כמו דר"מ בברייתא פליג אמתני' ה"נ פליג בהא, וס"ל דאינם נאמנים לפוסלו דס"ל מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, ורבנן פליגי, וי"ל דלרבי מהני בקיום, דס"ל בב"ב דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו כר"מ ואינן נאמנים לפוסלו, והרמב"ם פסק כחכמים.

קונ' משנת הישיבה

יג

וההפלאה כתב שם הו"א לתרץ דברי הרמב"ם דשאני מדינא דרבי דהרמב"ם מיירי שא"ז כלל ואז פסול מ"מ כשזוכרים ע"י השטר אע"פ דלרבי לא הוי זכירה להעיד ע"י במנה שבשטר מ"מ לענין עדות בשטר מהני, וכתב דדוחק הוא דמאי נפק"מ.

ובחמדת שלמה האריך ליישב ע"פ דיוק בדברי הרמב"ם (פ"ח ה"ה) דמשהו מפי כתבם לעד מפי עד (ועי' בברכת שמואל יבמות ס"י ט"ו), ותוכן דבריו דבאין זוכרים כלל, אין פסולו משום מפי כתבם, ורק מסברא פסול, דהוי כמעיד מפי אחר, משא"כ כשזוכרים ע"י הכתב, שם פסול משום מפיהם ולא מפי כתבם. וי"ל דמתי אמרינן האי כללא דהרמב"ם דכשאין זוכרים נפסל השטר, רק כשאין זוכרים כלל דהוי ריעותא דשטרא, משא"כ כשזוכרים ע"י השטר. אמת דהם אינם יכולים להעיד, דנחשב כמפי כתבם, לרבי, מ"מ שטרם, דאין בו פסול דמפי כתבם, בתוקפה עומדת. ומיושב הקושיא על הש"ך הנ"ל, ול"ק מדירושלמי דהתם זוכרים הם ע"י הכתב. וגם מיושב הקו' של הקצוה"ח הנ"ל מגיטין, דהתם כיון שזוכרים השטר, ורק לא האדם ל"ה ריעותא לפוסלו.

ובכנין דוד תירץ בדרך מושכל, ויסודו דהא דלרבי כשמעיד ע"י זכרון מתוך השטר דס"ל דכא"ז דמי, לא דא"ז ודאי. ורק חוששין שמדמה בנפשו שזוכר, ובאמת אינו זוכר. אבל בודאות אם זוכר א"ל, לא ידעינן, וא"כ אם רוצה להעיד על מנה שבשטר צריך לזכור בודאי, אבל אי ע"י כתבו, כיון דהוי רק ספק, מרעינן משום הספק דהר כל שטר שמקיים ע"פ עדים אחרים ויש ספק זה דשמא אין עדים זוכרים. ורק קשה לפי דברי התומים הנ"ל דשטר מהני רק כשיכול להעיד, והכא למעשה א"א לו להעיד, כיון שבהגדתו, בי"ד חוששין שאינו זוכר. ותי' דזה אינו, דבאמת ראוי להגיד כלפי שמיא ורק בי"ד אינם יכולים לקבלו. וה"ר מהא דאם כת"י יוצא ממק"א אין חוששין במה שלא יזכרו, אע"פ דעי"ז אי אפשר להם להעיד ע"פ. וצ"ל דכלפי שמיא ראויים הם.

ומתרץ שם קושית הקצוה"ח הנ"ל, מגיטין, דהעדים צריכים לדעת מעצמם כל מה שכתוב מוכח בשטר ולא יותר, דהיינו מי הוא, ודפח"ח.

סוגיא דמפיהם ולא מפי כתבם ובדעת הירושלמי ריש מס' תרומות

הרב משה אברהם הלוי דירעקטאר

הנה האבנ"מ בסי' ל"ב כתב לשי' רש"י והבעל המאור [וכ"ד הרמב"ן בחי' ב"ב ע"ז] שהוא דמהני שטר ולא הוי מפי כתבם דהיינו משום דנעשה מדעת המתחייב וה"ל מפי כתבו ולא מפי כתבים ועיין קצוה"ח סי' כ"ח וא"כ תיפק ליה דפטול כל שנכתב שלא מדעת האשה דה"ל מפי כתבים כיון שלא מדעת המתחייב וכי' דאפשר דמיירי שרק הכתיבה לבד היה שלא לדעת האשה ולפי"ז בנחתם שלא לדעת האשה לא הוי ספק קדושין אלא ודאי אינה מקודשת ומשום דהו"ל מפי כתבם אלא בקדושין מ"ח דמוקי פלוגתי' דר"מ וחכמים בנכתב לשמה ושלא מדעתה ובפלוגתא דרב פפא ורב שהביא והתם ע"כ מיירי בנחתם שלא לדעתה דהא בכתיבה ס' ר"מ דאפילו מצאו באשפה כשר כדאי' רפ"ק דגיטין וכיון דמיירי בחתימה מוכרח דפלוגתא דרב פפא ורבנא אפי' בחתימה מיירי וק' תיפק ליה כל שנחתם שלא לדעת האשה ה"ל מפי כתבם והניח זה בצ"ע.

והנה באמת הרמב"ם בפ"ג מהל' אישות ה"ד כתב וז"ל וצריך שיכתוב אותו לשם האשה המתקדשת כגט ואינו כותבו אלא מדעתה כתבו שלא לשמה או לשמה שלא מדעתה אף ע"פ שנתנה לה לדעתה בפני עדים אינה מוקדשת עכ"ל הרי מבואר מזה דאף דאם היה שלא מדעתה אפילו אם היה בנתינה בפני עדים אפילו הכי אינו מוקדשת ובאמת הרמב"ם י"ל דלשי' אזיל דס' דלגבי קדושי שטר צריך למסור בפני שני עדים כמוש"כ בהל' אישות ולא כמוש"כ לגבי גט כיון דס' עדי מסירה כרתי.

אולם כמה שהק' האבנ"מ נלפענ"ד לתרץ דהנה הרמב"ם בפ"א מהל' מכירה ה"ז וז"ל כיצד בשטר כתב על הנייר או על החרס שדי נתונה או מכורה לך וכו' כיון שהגיע השטר לידו קנה אע"פ שאין עליו עדים כלל עכ"ל ומתבאר מלשונו דאף ע"מ ליכא וכן כתב מרן בשו"ע חו"מ ר"ס קצ"א בשטר כיצד כתב לו על הנייר וכו' כיון שהגיע השטר לידו קנה אע"פ שאין שם עדים כלל. והסמ"ע כתב דלא איברו סהדי אלא לשקרא כדי שלא יכול לכופר. הרי מבואר שאין צריך עדים כלל אם כן כיון דעדים לגבי חלות השטר אינו צריך כלל והנה בספר מש"מ סי' כ"ב מ"ק כתב ע"פ דברי הרמב"ם שהוא דגט ושטר שחרור מה דבעי לאשוויי גיטא משום דבעי ספר כריתות ובלא עדים לא הוי ספר כריתות וא"כ לא בעי עדים רק על חלות הקדושין לקיום דבר כמו דבעי עדים בקדושי כסף וביאה אבל על חלות דין שטר לא בעי עדים כלל דאימתי הוי עדים עדים אם יש דין של הגדת עדות אבל אם אין דין של הגדת עדים לא הוי דין עדות כלל כדמוכח בכ"מ עיי"ש.

אם כן לפי זה י"ל קו' האבנ"מ הנ"ל דהרי כיון דזה דשלא מדעת הוי פסול משום דלא הוי פסול משום דלא הוי מדעת המתחייב והוי זה מפי כתבים כמוש"כ רש"י [ועיין ש"ך חו"מ סי' ל"ט ס"ק ט'] בעל המאור ובמש"כ י"ל דהרי באמת חלות שטר אינו צריך עדים כלל דגם אם נתנה שלא בעדים קנה כמוש"כ הרמב"ם והשו"ע אם כן משום עצם השטר אינו צריך עדים רק הוא דחזינן דצריך עדים בקדושין הוא משום קיום הדבר וכמו דצריך עדים בקדושי כסף וביאה אבל על חלות דין שטר אינו צריך עדים כלל וכיון דלא בעי עדים א"כ חתימתן בשטר לא הוי הגדת עדות כלל דאמתי הוי עדים אם יש דין של הגדת עדים אבל אם אין דין של הגדת עדים לא הוי דין עדות כלל.

א"כ שפיר פסול בשלא מדעתה ולא הוי מפי כתבים כיון דכאן אין בו דין הגדה ופסול של מפי כתבים הוא משום דצריך שיהיה בו דין הגדה מפיו ולא מפי כתבים אבל אם אין בו דין של הגדה רק לקיום הדבר לא הוי זה חסרון של מפי כתבים ובזה י"ל באמת שי' הרמב"ם בהל' עדות דשטר הוי רק מדרבנן וקשה דהרי מקדשין בשטר והוי מוקדשת מן התורה וכמו שהק' הרמב"ן בספר המצות שרש ב' וא"כ הרמב"ם לשי' נכון הוא.

ובזה יהיה מיושב קושי' החי' הרי"ם בהל' קדושין סי' ל"ה אות ח' דלשי' הסו' דאם נעשה מדעת שניהם לא הוי מפי כתבים רק מפי כתבו מהא דאמרי' בריש קדושין אי תנא האיש קונה ה"א אפילו בע"כ דה"א דיכול לקדשה בע"כ ולפי"ז ק' בהא דאמרי' בשנה שם דיכול לקדשה בשטר א"כ הוי זה מפי כתבים ולא נעשה מדעת שניהם כיון שהוא בע"כ ובש"כ ניחא

דהרי בשטר אינו צריך עדים והוא דצריך עדים הוי זה דין בקדושין והוי רק לקיום הדבר א"כ שפיר היה יכול לתני האישי קונה אף דהמשנה תני גם שטר כיון דאין זה מפי כתבים ודו"ק.

והנה הגאון בספר פסקי הלכות יד דוד פ"ה ח"א (דף מ"ג מדפ"ס) הק' על הרמב"ם בפ"ג מהל' עדות ה"ד דמן התורה אין מקבלין עדות לא בדו"מ ולא בדו"נ אלא מפיהם ולא מכ"י רק מדרכנן חותכין דיני ממנות דיני עדות שבשטר. והק' עליו ממש"כ הרמב"ם לשי' בפ"א מהל' גרושין הט"ז דגט שחתמו עליו עדים ונתנו בינו לבינה או בפני עדים פסולים כשר וא"כ ואמאי הא הוי זה מפי כתבים ואמאי כשר מן התורה וכן הק' בחי' רבינו חיים הלוי בהל' עדות שם.

ומש"נ לתרץ די"ל דהרמב"ם ס' כרש"י והבעל המאור דאם נכתב מדעת המתחייב הוי זה מפי כתבו ולא מפי כתבים ועיין בספר פני אריה ס' פ"א א"כ י"ל דהרמב"ם ס' כנ"ל דהרמב"ם כתב וז"ל חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לבינה וכו' ה"ז כשר הואיל ועדים שבו כשרים והרי הגט יוצא מתחת ידה עכ"ל א"כ מבואר ממש"כ דהגט יוצא מתחת ידה אם כן כיון דיצא מתחת ידה י"ל דהוי זה מדעתה ובדעת המתחייב לא הוי זה מפי כתבים וכעת ראיתי בספר ישועות ישראל להגר"י מקוטנא וצ"ל ס' כ"ח אות י' הביא מש"כ הרשב"א בתשו' דשטר שכתב בו פלונית נתקדשה לראובן דלא מהני משום דהו"ל מפי כתבים כיון שנכתב שלא מדעתה וכישועות ישראל כתב משום דהשטר יוצא מתחת יד הבעל ונכתב לדעתו ואילו כתב כת"י הבעל שקדשה והשטר יוצא מתחת יד הבעל לית בה ממשא עיי"ש א"כ מבואר מזה שני דברים א' דאם השטר יוצא מתחת יד הבעל הרי לא הוי זה מדעתה של האשה כלל רק לדעתו וכן אם יוצא מתחת יד הבעל הוי זה מפי כתבים כיון דהוי זה רק מדעת הבעל וכן ראיתי בריטב"א בקדושין ט' שכתב דאם השטר יוצא מתחת יד האשה הו"ל מדעתה אם כן שפיר מבואר מש"כ הרמב"ם ושפיר לא הוי מפי כתבים ודו"ק.

ומידי שדברנו בשי' רש"י והבעל המאור דאם אינו מדעת המתחייב הוי זה מפי כתבים י"ל שי' התוס' ביבמות ל"א ב' בהא דמספקא לר"י אם כתב בכ"י ואין עליו עדים אם מהני לגבי שטר קדושין ובמש"כ הירושלמי ריש מס' תרומות ונלענ"ד בזה דאמאי יהיה מהני אם כתב בכ"י אף דאין עליו עדים כלל והרי אין דבר שבערוה פחות משנים וכמוש"כ הנמ"י שם להקשות בזה וי"ל דהנה האור שמח בפ"ט מהל' אישות הט"ז כ' דלגבי קדושין הוי הדבר זכות לאחד וחוב לשני וא"כ אמרינן דהנתן גמר ליתן אף בלא עדים ואף במכר שהוא מוכר לו החפץ והלוקח מתחייב בדמי החפץ הוא באמת הרכבת שני דברים שהמוכר מכוון להדמים והלוקח מכוון להחפץ וזכות של הלוקח יכול להיות ע"י מתנה וכל אחד שחפצו להשיג זה במקח וזה בהכסף הוא זכות להמקבל כמו הקבלת החפץ הוא זכות להלוקח והמוכר גמר ומקנה ליה אל בלא עדים רק בקדושין ענין הקדושין אף אם אין האשה מתרצה הלא הקדושין הוא חוב להאשה שאגידה ביה ואסורה לעלמא ואף דאמרו ניהא לאשה למיתב טן דו וכו' זה דוקא אם גילתא דעתה אבל לקדשה שלא בפניה הלא חוב גמור הוי וכן ענין הקדושין גופא להאיש הוי חוב אם אינה חפץ בה ואף שכתב הרא"ש בהא"מ דאם גילה דעתו שחפץ בה והלך וקדשה הוי זכות דוקא אם חפץ בה הא על צד שאינה חפץ בה אין לך חוב גדול מזה שאין חפצו שיקרא שמו עליה א"כ אמרו שבלא עדים תו לא גמירי ומכוון לשם קדושין דהיא חיישא שמא יכחיש האיש הקדושין ושמא יחזור בו דאם לא ירצה הלא הוא חוב גדול אליו וכן לא גמירי לשם קדושין דחייש שמא תכחיש האשה ותחזור בה ואם אינו רוצית בלב שלם הלא ליכא חוב גדול מזה ואף אם יהיה לה כסף עבור הקדושין אין עיקר מגמתה אל הכסף ועצם ענין הקדושין הוא המרכזי אליהם והוא בעצמותו חוב למי שאינו רוצה וכל זמן דלא ידעינן שהן רוצין הוא חוב גמור לכ"א משניהן וא"כ לא גמירי ומכווני לשם קדושין דחייש שמא יחזור אחד משניהן ויכחיש מעשה הקדושין וכיון שאין מי שיעיד להעולם שהוא נתקדשה ויכול הדבר להיות מוכחש לא גמירי ומכווני לשם קדושין משא"כ בממון המזכה לחבירו הלא גמור בדעתו בלב שלם לזכות לפלוני שידוע בנפשו שלא יחזור עכ"ד עיי"ש.

מבואר מזה דבאמת אינו צריך עדים לקדושין רק זה דצריך עדים הוא שאין בדעתם בלב שלם לקדש דלשניהם הוי זה חוב. אם כן י"ל דמשו"ה בכתב בכ"י הוי זה ראייה דהוא רוצה בקדושין בלב שלם דהרי הוא כתב זה בדעתו ולגבי האשה י"ל דהכ"י יוצא מתחת יד האשה ובריטב"א בקדושין ט' כתב דבקדושין אם השטר קדושין יוצא מתחת מיד האשה הוי זה מוכיח דהיה זה מדעתה כיון שהוא יוצא מתחת ידה וכן כתב בספר ישועות ישראל ס' כ"ח שהביא ג"כ מהרשב"א בתשו' וכמוש"כ בזה לעיל דמשו"ה בגט בינה לבין עצמו אינה מפי כתבים כיון דהוי הגט יוצא מתחת יד האשה וכמוש"כ הרמב"ם אם כיון דהגט יוצא מתחת ידה הוי זה ראייה שכתב זה לדעתה א"כ שפיר הוי כתב בכ"י מהני דהרי כיון שהוא מדעתו שהרי

כתב לה וכן יודע שהשטר יוצא מתחת ידה וא"כ שפיר היה זה מדעתה א"כ שפיר קידש אותה בלב שלם דמשו"ה מעשה הקדושין קיים אף בלא עדים כיון דמכווני לשם קדושין וכמוש"כ ע"פ מה שיסד לנו האור שמח א"כ שפיר כ"י מהני בקדושין ול"ק דהרי אין דבר שבערוה פחות משנים דהרי בחלות הקדושין בעצם אינו צריך עדים והוא דצריך הוא משום דלא מכווני לשם קדושין אבל בכתב בכת"י דשפיר מכווני לשם קדושין שפיר אינו צריך עדים ודו"ק.

הנה הגאון הבית מאיר א"ע סי' קכ"א הביא מש"כ הירושלמי ריש מס' תרומות דחשו"ק שקידשו אין קדושיהן קדושין ר"י בנו של ר"י ב"ב אומר בינו לבין עצמו אינו קדושיהן קדושין והנה בתורת גיטין שם הק דהרי גם בפקח וגדול לא הוי קדושין אם נתנו לה בינו לבין עצמו כיון דאין בו עדים. והתורת גיטין רצה לומר בירושלמי דלא מייר בקדושין של אשה רק לענין קידוש מי חטאות וכ"כ בגליון הש"ס על הירושלמי שם אולם רבותינו הגאונים ז"ע המראה פנים והבית מאיר פי' הירושלמי שמייירי בקדושי אשה י"ל דברי הירושלמי בכמה אופנים דהירושלמי מייירי בקדשי שטר שכתב הכ"י דהרי באמת בגדול מהני ואינו צריך עדים כיון שהוא גומר ומכוין ליתן לשם קדושין כיון שהוא כתב זה בכ"י וגם לדעתה הוי דהרי מייירי שהשטר יוצא מתחת יד האשה א"כ שפיר מהני בינו לבין עצמו אבל בחשו"ק דאינו יודע לכיון ואינו מכוין בלב שלם אם כן לא הוי קדושין ושפיר צריך עדים אבל בגדול ופקח הם מכוונים וגומר ומכוין ליתן לשם קדושין ושפיר אינו צריך עדים ועוד נוכל לומר דהרי אם נימא דהירושלמי מייירי בכתב בכ"י א"כ הרי ק' דהרי בשטר קדושין הרי הוי זה מפי כתבים וכמו שהק' הרמב"ן על הרמב"ם בס' המצות שרש שני רק זה דלא הוי זה מפי כתבים הוא משום דכתב מדעתו ומדעתה והם דעת המחייב כמוש"כ הבעל המאור ביבמות ל"א ועיין קצוה"ח סי' כ"ח אם כן כיון דצריך שיהיה לדעתו ולדעתה אם כן חשו"ק אין להם דעת שיכתב לדעתו ולדעת האשה א"כ שפיר בינה לבין עצמה לא הוי קדושין דצריך שיהיה עומד ע"ג שיראה שהוא יכתוב לדעתו ולדעת האשה דאי לאו כן הוי זה חסרון משום מפי כתבים ודו"ק.

ועוד נוכל לומר פי' חדש בירושלמי די"ל דמייירי בקדושי ביאה דאינו צריך עדים וכמוש"כ לקמן בזה ועיין מרן בשו"ע א"ע סי' ל"ג. והוא משום דחזקה דאין אדם בכב"ז ובעל לשם קדושין וכדאי' בגיטין פ"א ומסתמא גמר הביאה כדי שיהיה קדושין דהרי קדושין הוי בגמר ביאה ואמר' הן הן עדי יחוד הן עדי ביאה אם כן בחשו"ק דלאו בעל עבירה אם כן הטעם דא"א עכב"ז הוא דהוי זה עבירה מצד הלאו דלא תהיה קדשה כמוש"כ המ"מ ריש הל' אישות א"כ בחשו"ק לא הו"ל קדושין בלא עדים כיון דלא ידע אם גמר הביאה וגם אפשר שלא בעל לשם קדושין כיון דאצלם אין בו עבירה וא"כ אין בו החזקה הנ"ל ורק בגדול ופקח י"ל דשפיר הן הן ע"י הן ע"ב ואינו בועיל ב"ז ושפיר אינו צריך עדים בקדושי ביאה ועוד דאפשר שלא היה ביאה כלל ועיין בספר חלקת יואב א"ע סי' ו' שכתב דקטן שלא הגיע לפרקן בשתי שערות לא שייך לומר בזה הן הן ע"י הן ע"ב דהרי מבואר בקדושין פ"א דקטן שלא הגיע לפרקן בשתי שערות מותר ביחוד והביא משו"ת הרב מלאדי סי' כ"ב ייע"ש א"כ אי"א לומר בקטן ה"ה ע"י ה"ה ע"ב ושפיר מיושב קו' התורת גיטין הנ"ל ועיין א"מ סי' מ"ה ס"ק א' שהביא מהמר"ק שורש פ"א דאין הודאת קטן כלום ולא מהני ב"י הודאת בע"ד כמאה עדים ודו"ק.

סוגיא דעדים שאמרו

(כתובות דף י"ח י"ט)

הרב משה אברהם הלוי דירעקטאר

פ' לך לך תשס"ב

קושיא א'

הנה לפי מש"כ מרן הב"י בחו"מ סי' ל"ג ועי' ב"ח שם דטעמא דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד משום שאינו נאמן להשיב את עצמו רשע וא"כ ק' מהגמ' דכאן אין משימים א"ע רשעים כיון דאנוסים מתמת נפשות היו ואם כן מה פריך על רמי ב"ח מה דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וצ"ע.

קושיא ב'

הנה לפי מה שפסק בשו"ע חו"מ סי' מ"ו ס"ק ל"ז דבאנוסין מתמת ממון או שהיה פסולים בעבירה אינם נאמנים ואף ע"פ שאינם נאמנים לבטל השטר מ"מ לגבי דידהו נאמנים וחייבים לשלם ללוה ההפסיד שבא לו מכח החתימתם. וק' לפי מש"כ הרמב"ם פ"ג מהל' עדות דכל שטר אינו כשר רק מד"ס ומן התורה כל שטר פסול דהוה מפי כתבם. אם כן לפי מש"כ תוס' בגיטין מ"א ד"ה היוזק שא"נ היכי דמה"ת לא הפסידו רק מדרכנן חשוב היוזק שא"נ ע"ש [ועי' ישועות יעקב חו"מ סי' ל"ט בזה] ולפי"ז הכא מאי הפסידו רק ע"י דרכנן דהשטר כשר והם רוצים לפוסלו משא"כ מן התורה לא הפסידו דבל"ז פסול והוה היוזק שא"נ ופטורין וי"ל.

קושיא ג'

בהא דאין אדם משים ע"ר הנה התוס' בב"מ ג' ב' וכריתות י"ב א' בהא דאמרינן מה אם ירצה לומר מזיד הייתי דאף דא"א מע"ר היינו דאינו נאמן לפסול עצמו אבל אם עשה תשובה ואינו רוצה להביא חולין בעזרה שפיר מהני עיי"ש והנה הנוכ"י מה"ת א"ע סי' קנ"ו כ' דמש"כ התוס' כן היינו רק לגבי עצמו נאמן לאפרושי מאיסורא אף שמים ע"ר אבל לגבי אחריני אינו נאמן להיות מע"ר אף שימרו שמכוין לאפרושי מאיסורא כעת והביא ראיה לזה מהגמ' כתובות ח"י ב' דאם אמרו אנוסים היינו מתמת ממון אינן נאמנים דא"א מע"ר והעדים שאמרו אנוסים היינו מיירי גם באו"ה ומכל מקום אין נאמנים לומר שרוצים לעשות תשובה ושלא תנשא א"א על ידם א"ו אין נאמנים לקלקל לאחרים עיי"ש

וק' ממש"כ המרדכי במנחות פרק התכלת שפי' הגמ' בגיטין נ"ד ב' ס"ת שכתבתי שלא לשמה אזכרות שבה כתבתי שלא לשמה כ' דמש"ה נקטו אזכרות ולא שאר ס"ת משום דא"א מע"ר לומר שכתב בפירוש שלא לשמה רק באזכרות דצ"ל בפיו מפירוש שיהיה לשמה יכול לומר שכתבתי לומר לשמה בפירוש. משמע לפי"ז דא"א מע"ר אף שיומר דכוונתו לאפרושי מאיסורא שלא לקרות בס"ת פסול אף דהוי זה לאחריני ועי' תשו' זקן אהרן הספרדי סי' ד' וצ"ע.

ביאורים קצרים בשו"ע

(ריש סי' תמ"ב)

פ' חיי שרה תשס"ב

הרב צבי האגער

לסעיף א'

חמץ נוקשה פסק המחבר בסוף סי' תמ"ז כשיטת ר"ת כתוס' שאינו עובר עליו בכל יראה אך מדרבנן אסור לקיימו שמא יבא לאכלו, אך רש"י והרמב"ם ס"ל דגם נוקשה בעיניה עובר ב"י וב"י.

אך חמץ נוקשה שהוא גם בתערובות (תיתי לטיבותא) לכו"ע מותר לקיימו. ואע"פ שיש בתוכו חמץ הרבה יותר מכזית בכדי אכילת פרס, שהרי אין עליו תורת חמץ כלל שנפסדה צורת החמץ. וביאר הפרמ"ג דבזה לא בעינן שיפסל מאכילת כלב וסגי שיפסל מאכילת אדם, דקיל יותר מנוקשה בעיניה. וזה ההיתר לסעיף ב' עריבת העבדנין, קילור, אספלנית וכו', ולסעיף ד'. ובסעיף ד' כאן מבואר שמ"מ אסור לאכלו. אמנם מותר בהנאתו ולאחר הפסח מותר לאכלו.

לסעיף ד': בגדים המכובסים עם חמץ וכן ניירות הדבוקים עם חמץ - סידור השיטות

(א) טור בשם אבי העזרי ההיתר משום שאינו ניכר (וכ"כ הב"ח בד"ה אבי העזרי בשיטת הרמב"ם ושכ"כ התרוה"ד). וע"ז הק' הט"ז דמה בכך הא גם בטמון עובר ב"י וב"י, והחק יעקב תי' דנוקשה חייב לבער רק מדרבנן שמא יבא לאכלו וכשהוא אינו בעין שוב ליכא למיגזר ולכן מותר לקיימו. ומובנים דברי הרמ"א שיש מחמירים אם נראה מכתוץ דכיון שהוא ניכר חיישינן דלמא יבא לאכלו. ובביאור הגר"א מסביר דדומה לבליעת חמץ בכלי שאין חייב לבער, ועי' במג"א ריש סי' תנ"א דחמץ שנתערב אסור להשהותו דנראה הוא אלא שאינו ניכר אבל בלוע בכלי אינו נראה ואינו מצוי.

(ב) שיטת הרמב"ם דמותר משום דנפסדה צורת החמץ וכ"כ בשו"ע ודינם כנוקשה ע"י תערובות דסגי שיפסל מאכילת אדם ולא בעינן שיפסל מאכילת כלב. ועי' בח"י אות י' בדבריו המחבר יש לפרש כל אחד מבי הפירושים כהראב"י"ה או המ"מ.

ועי' בתרוה"ד שרוצה לחלק בין בגדים שכבסו וניירות שמדבקים לבין דבוק ניירות בחלון ששם משתמשים בבצק יותר ולכן צריך לזהר לעשותה רכה, וכשנעשה לפני ל' יום נפסל מאכילת כלב ונעשה מאוס אך תוך ל' יום יש להסתפק אם כבר נפסל הבצק מאכילת כלב ולכן צריך שלא יבצק הבצק לחוץ. ועי' בפרמ"ג מ"ז ב' דהרמ"א פוסק כהראב"י"ה ולא כתרוה"ד ע"ש. ובפשטות להראב"י"ה סגי כשאינו נראה וכהסברו של החק יעקב דלא חיישינן שיבא לאכלו ולתרוה"ד ההיתר כשמכוסה הוא מפני שאין צורת החמץ עומדת, אך צ"ב בכוונת הפמ"ג ואיך משמע שהרמ"א ס"ל כהראב"י"ה ולא כתרוה"ד.

(ג) הראב"ד בהשגות סופ"ד מהל' חו"מ יש לו שיטה אחרת לגמרי בדין נוקשה. ס"ל דנוקשה בתערובות בעינן שיפסל מאכילת כלב, כחמץ גמור, ולכן גם בגדים וניירות בעינן שיפסלו מאכילת כלב. ומש"כ הטור שאין שם אוכל עליו שמאוס הוא ואינו ראוי לכלב, ביאר הב"ח דקאי רק על כרים וכסתות דכן הוא המציאות אבל בניירות טעמו משום שאינו ניכר וכמו שהביא הטור לעיל בשם אבי העזרי, ולא ס"ל כהראב"ד.

(ד) בהשגות הראב"ד סופ"ד הוסיף טעם להיתר בגדים וניירות - ועל כל זה שהוא כמו שיחדו לשיבה וטח פניו בטיט, וכעין הטעם שהביא הטור מאבי עזרי. ובראב"י"ה בפנים סי' תפ"ז כתב כן להדיא ותו דהוא עשוי לחזק וכו' וכיון שהקלף נתון עליו הוה ליה כטח פניו בטיט ובטלה.

(ה) עי' בחק יעקב ס"ק ו' פ"י אחר דבריו הראב"ד דהחמץ נתבטל בקילור.

קונ' משנת הישיבה

יט

מראי מקומות

(מס' פסחים פרק אלו עוברין)

פ' תולדות תשס"ב

הרב צבי האגער

מ"ב ע"א

משנה ר"א אומר אף תכשיטי נשים. ע"י בתוס' ד"ה רבי אליעזר שר"א מוסיף כשנעשה ע"י תערובות ביחד (תרת"י לריעותא) או שמוסיף תערובות חמץ גמור שאינו ראוי לאכילה, כך פ"י הב"ח. והמהרש"א חולק וס"ל דגם תכשיטי נשים הם בכלל חמץ נוקשה או תערובות וחכמים לא ס"ל כן.

וע"י בפיה"מ שר"א הוסיף לחדש גזירה דתכשיטי נשים העשויים מקמח אע"פ שאין בהם מים גזירה שמא ישרו אותו האבק בשעת רחיצה - וכע"ז פ"י בהשגת הראב"ד על בעל המאור. ומיושב קו' השנייה בתוס' מ"ג. ד"ה למה דזה הכלל במשנה אליבא דכו"ע.

הרי אלו באזהרה. בט"ז ריש סי' תמ"ב הק' על הב"י דס"ל דלרבנן אף שאין עוברין בתערובות חמץ בלאו דכל יראה מ"מ איסורא דאורייתא איכא א"כ למה לא מוקמי מתני' דריש אלו עוברין כרבנן דהא מתניתין לא קתני לוקה אלא אלו עוברין. ובחק יעקב (באמצע אות ד') ת"י דקתני להדיא הרי אלו באזהרה ומוכח שיש מלקות. ובפנ"י בגמ' ד"ה מאן תנא כתב דוודאי אשכתן טובא דהרי אלו באזהרה אע"ג דליכא מלקות אלא איסור גרידא.

כפ' בא עה"פ כל מחמצת לא תאכלו כתב רש"י להביא את תערובתו והרמב"ן בחומש השיג עליו וכ' זה אינו שהלכה כדברי חכמים על חמץ דגן ענוש כרת ועל עירובו בלא כלום. ומחלוקת הראשונים היא אם הלכה כסתם משנתנו וכ"פ בעל המאור והטור בשם הרמב"ם ובעל העיטור, ושאר הראשונים הרמב"ן במלחמות והרי"ף והרא"ש והב"י (מצאתי כתוב) בשם הרמב"ם פסקו שאין לאו בתערובת חמץ.

גמ' כותח הבבלי יש בו נסיוכי דחלבא. ע"י בחולין קיד. המבשל בשר עם "מי חלב" פטור ותוס' פ"י דמי חלב היינו נסיוכי דחלבא והרא"ש שם בס"י נ"א כתב בשם הרא"ם דמי חלב אינו נסיוכי דחלבא, כי נסיוכא דחלבא היינו היוצא מתחת עשיית הגבינה שיש בו עדיין חלב, ומי חלב היינו אחר שעשו את הגבינה מבשלין את החלב הנשאר (שהוא נסיוכי דחלבא) והאוכל צף למעלה ומה שנשאר הוא מיא בעלמא - ואותן מים אסור לשתות כיון דבאו מן החי דבפ"ק דבכורות איצריך קרא למישרי חלב אך זה אסור, ואע"פ שכשהיה בתערובות היה מותר עכשיו כשנפרד אסור. ובשו"ע יו"ד סי' פ"א סעיף ה' הביא המחבר ב' דעות בזה והרמ"א כתב והמנהג להתיר.

ע"י בט"ז יו"ד סס"י קי"ב על פסק המחבר כותח של עובד כוכבים מותר ואין חוששין לפת עובד כוכבים שבו והדרישה כתב דאין לאסור משום חלב של עו"כ שמעט נסיוכי דחלבא בטל בו, והק' הט"ז מגמרא דילן דכותח הבבלי מטמטם את הלב משום נסיוכי דחלבא ואי הוה בטל לא הוה מטמטם, וע"כ כותח של עו"כ מיירי דנעשה בהכשר.

בחכמת אדם כלל ס"ז ג' כ' דכותח הוא מה שאנו קורין סמעטענ"א

דף מ"ב ע"ב

שכר המדי דרמו בי שערי. שיטת הרמב"ם ותוס' דמי פירות לבדן אין מחמיצין אך עם מים ממהרים להחמיצן וכתבו התוס' במנחות נ"ד. דחומץ האדומי דרמו בי שערי צ"ל שנתחמצו השעורים במים תחלה דאי לאו הכי תו לא מחמיצין.

קונ' משנת הישיבה

ברש"י וברא"ש כתבו דכימי חז"ל היו עושיין שכר מתמרים ולא משעורים, ועי' בגמ' כתובות ח'. מאימתי מכריזין ברכת חתנים מכי רמו שערי באסינתא ופרש"י יש שורין שעורים בעריבת מים להטיל שכר לצורך חופה, ותוס' בע"ז ח': הקשה דבכל התלמוד לא מציינו שהיו עושיין שכר משעורין אלא מתמרים או מכשות. ונפק"מ לדינא עי' ברמב"ם פי"ז ממאכ"א אין שותים שכר של גוים שעושים מן התמרים והתאנים, והב"י ביר"ד סי' קי"ד הביא מספר הישר דשכר שלנו אין בו משום איסור חתנות דאין לאסור אלא כעין שכר שאסרו חז"ל שהיה של תמרים אבל לא של שעורים או של מינים אחרים וכ"פ הרמ"א בסעיף א'. ועוד נפק"מ איכא לענין מקוה דבגמ' עירובין כ"ט א' דשכר פוסל את המקוה והטור והשו"ע השמיטו דין זה וכתב בס' מקוה ישראל לחלק בין שכר בזמן חז"ל שעשוי מתאנים לשכר דידן שעשוי משעורים.

טיפולן של בנות עניים שמשירות אותן לבנות עניים. עי' רש"י שעניים עושים מסיד שאינו חמץ. ועי' בעל המאור שהסביר למה דוקא אותן שמשירותין ולא אמרו טיפולן של עשירים, שטיפולי נשים העשירות מעורבת בטיפולן אחרות וכשמשירות אותן לבנות עניים מתוך שאר הטיפולי דמיהם יקרים חזרות ונותנות בהם סולת מרובה עד שהוא כולו סולת. וזה שהוסיף ר"א אף תכשיטי נשים שהוא טיפולי בנות עשירים כדאי' בגמ' מ"ג. והוי נוקשה בתערובות. ובהשגות הראב"ד על בעל המאור כתב מפני השירור שהזמן מאריך עליו מתקשה.

ובפני יהושע כ' דגי' רש"י ותוס' היה רק טיפולן של בנות עשירים ע"כ. אך ברש"י כ' להדיא כגי' דילן וכן מה שהביא הפנ"י מהראב"ד בתמים דעים (ונדפס לפנינו בהשגות הראב"ד על בעל המאור) שגם הוא גורס כן, צ"ב כי כתב רק דהגי' של בני עשירים שמשירותים לבני עניים ולא בנות עי"ש כדי ליישב קו' בעל המאור ותוס' דתכשיטי נשים היינו קולן של סופרים.

דף מ"ג ע"א

מאן תנא והאוכלו בארבעים. עי' מהרש"ל למה לא אתיא גם כר"י כיון דבמשנה מ"ט: פוטר ר"י אפי' שיאור שלו ממלקות. רש"י מאן תנא, ותכשיטי נשים בעיניה הוא אבל נוקשה הוא. הא דנקט רש"י תכשיטי נשים אליבא דר"א ושביק שלשה מיני אומנות עי' בספר חידושי משנה עמ"ס פסחים.

תוס' מאן תנא. אין מחמיצין דתפוחים דהוי חמץ נוקשה. עי' מג"א ריש סי' תס"ב שהביא דעה שס"ל דתפוחים ורמונים שהם חמוצין משקה היוצא מהן מחמיץ. והמג"א חולק דהוי מי פירות (ועם מים הוי נוקשה).

דף מ"ג ע"ב

נשים נחרבו לאכילת מצה בהיקישא כל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה. עי' תוס' מגילה ד'. שהק' ל"ל היקישא תיפוק ליה משום שהן היו באותו הנס ות"י דאי משום הא לא היו מחוייבין רק מדרבנן ורבינו יוסף איש ירושלים ת"י דסלקא דעתך למפטר מגז"ש דט"ו ט"ו דחג הסוכות כרפי' בפ' אלו עוברין.

בשור"ת חת"ס יו"ד סי' קל"ד ביאר דברי המרדכי בשם רש"י שכ' אע"ג דחמץ אסור בהנאה הקדש לאו בר מיעבד מצוה הוא, והוא תמוה מאוד וכי גזבר שנטע אילן אין פירות ערלה אסורים בהנאה ובכ"ח של הקדש יהיה מותר בהנאה ומה שייך באיסורים לאו בר מיעבד מצוה ונ"ל דשאני חמץ דתלוי בכל שישנו בקום אכול מצה ישנו בכל תאכל חמץ וכיון דהקדש לאו בר מיעבד מצות אכילת מצה ממילא אין חמצו אסור בהנאה.

מאן שמעת ליה דדריש כל ר"א וקא דריש כי כל קשיא. עי' בלחם משנה ריש פ"ה מאסורי מזבח דהגמ' אמרה קשיא ולא תיובתא כי אין הקו' חזקה כל כך ויש ליישב דאה"נ דברייתא כרבנן אתיא ורק לגבי חמץ לא דרשי כל ובעלמא דרשי כל כמו שכ' תוס' מ"ד. ד"ה מאן.

בספר המצות ל"ת קצ"ח פסק הרמב"ם דחייב כרת באכילת חמץ איכא רק באוכל כזית החץ בעיניה אבל תערוכת חמץ אפי' יש בה כזית בכדי אכילת פרס חייב רק מלקות ולא כרת והרמב"ן חולק עליו שכן מציינו ככל איסורי לאוין דכזית בכדי אכילת פרס לוקין עליו. (ועי' במנחת כהן חלק התערוכות סופ"ו דכשהאיסור הוא רוב מודה הרמב"ם שחייבים עליו כרת). וקצת סמך להרמב"ם מלשון הגמ' כאן המקפה של תרומה נוגע טבול יום במקצתן פסל מה טעם הואיל וזר לוקה עליהם דאיכא כזית בכא"פ ולא קאמר הואיל וזר חייב מיתה או עובר. ודוחק לומר דס"ל לרבה בר בר חנה כרב בסנהדרין פ"ג: זר שאכל תרומה לוקה ואינו במיתה.

כותח הבבלי אי בעיניה דקא שריף ואכיל ליה וכו'. עי' בחשק שלמה בהגהות מראה כהן דכתוס' נזיר שם חלקו על רש"י דאם מתרמי הכי מודו רבנן דחייב רק דבהכי לא מיירי וכ"כ בתשובות מבי"ט בס"י רמ"ו (צ"ל סי' רמ"ז) בשם מורו מהר"י כי רב הרמב"ם מפרש כן דחייב בכה"ג רק דהגמ' לא מיירי בה"ג ובכ"י או"ח סי' תמ"ב ומדברי הר"י ברצלוני ברא"ש ר"פ כ"ש משמע ג"כ דמפרש כפי' התוס' בנוזר עכ"ל. ואמת שכ"כ הכ"י בס"י תמ"ב בד"ה ונראה לי דרבינו מפרש וכו' אך כתב זאת אליבא דר"א דאם אכל בהלעטה מחוייב מלקות אך בכ"מ על הרמב"ם פ"א ה"ו בד"ה ואי אמרינן בשם יש מי שמתרין כתב כן אליבא דרבנן וכ' ויש גילוי לפירוש זה בדברי התוס' אהא דקאמר דלחכמים בטלה דעתו אצל כל אדם, וכנראה הכוונה לתוס' נזיר הנ"ל. ויש לכוון זאת בל' המגיד משנה שם שהרמב"ם פסק כרבנן ומ"מ אם אכלו ודאי לוקה. אך גם בכ"מ שם הק' על פי' זה וכ' ולכן נ"ל דהרמב"ם מפרש כפירוש הזה אלא שפוסק כר"א וכו' עיי"ש והשווה דבריו למש"כ בב"י בקצרה. ומש"כ גם מדברי הר"י ברצלוני כן ביאר שם בקרבן נתנאל פ"ב אות ג'.

עי' בספר כפות תמרים מס' יומא ד"פ שהביא שיטת הרמב"ם דלענין אוכלין צירוף השהייה להתחייב ולמצוה הוא בכדי אכילת פרס ולענין שתייה הוא בכדי שהיית שתיית רביעית (והטעם כתב מהר"י קורקוס שהנאת אכילה נמשכת יותר מהנאת שתייה), והק' מגמ' דילן כותח ושכר המדי פטור משום דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס, וק' דשכר הוא משקה, ות"י דנקט אכילת פרס משום כותח.

וע"ש שהעלה דאם שתה חצי רביעית מים ושהה מעט מחמת שהמים צוננים וחזר ושתה חצי רביעית אין לו לכרך ברכה אחרונה כיון דמתחלת השתייה ועד סופה היה יתר מכשיעור שתיית רביעית. אמנם לענין שתיית קאווע נסתפק אם אין מברכין ברכה אחרונה כיון דאין אדם שותה רביעית ממנה בבת אחת מפני חומה או דלמא כיון שדרך שתיית קאווע היא בכך א"כ השהיות מצטרפות, ושמענו שכן נסתפקו חכמים גדולים. והביא ראייה מגמ' דילן דכותח הבבלי פטור דלית ביה כזית בכא"פ אע"פ דדרך אכילתה ע"י טיבול ש"מ דדרך אכילתו ושתייתו לא מהני עיי"ש בארוכה.

ובמנחת חינוך מצוה שיי"ג העלה דשיעור אכילת פרס משערינן בכל מאכל שיעור דיליה בכמה זמן נאכל פרס מן האוכל ההוא, ודחה ראיית הכפונ"ת מכאן דבכותח צריך בכדי אכילת פרס של החמץ עצמו ועכשיו שהוא בתוך הכותח נמשכת שיעור אכילתו יותר אבל בקאווי הפרס שלה נשתה בזמן מרובה א"כ הרביעית נשתה בתוך אכילת פרס שלה.

ובשערי תשובה או"ח סי' ר"ד הביא מברכי יוסף להחיד"א על מה שראה אנשי מעשה שמניחין אותו עד שיצטנן ואח"כ שותין אותו וכ' על זה גכי אין דרך שתייתו בכך ובטלה דעתם אצל כל אדם וכההיא דכותח דאמרינן אי שריף וכו', והק' ע"ז בשע"ת דמה בטלה דעתם שייך כיון דאפי' על מים מברכים כל שאין מזיק לו. והגרי"ש אלישיב שליט"א שאל פעם את אדמו"ר בעל משנה הלכות שליט"א האיך הוא נוהג ואמר לו שמברך ברכה אחרונה על קאווי חמה ואמר הגרי"ש אלישיב שאכן גם הוא מברך.

טעם כעיקר והיתר מצטרף לאיסור אינם תלויים זה בזה, שהיתר מצטרף לאיסור היינו שממשות האיסור וההיתר נתערבו ואוכל מהם כזית, וטעם כעיקר היינו שאין שם ממשות של איסור רק טעמו. ובכל אחד מהם יש חומרא אחת על האחר ובעבור זה יש מחייב בטעם כעיקר ויש מחייב בהיתר מצטרף לאיסור, כי באוכל חצי זית היתר וחצי זית איסור יש בו חומרא לחייבו מלקות משום שאכל ממשות האיסור ובטעם כעיקר יש חומרא שבכל הזית יש טעם של איסור.

בהיתר מצטרף לאיסור רש"י והראב"ד ס"ל דהאיסור הוא כשאין האיסור וההיתר מעורבים יחד אלא כל אחד ניכר ותוס' ס"ל שאין היתר מצטרף לאיסור אלא אם כן נתערבו. ולדעת הרמב"ן המל"א צריך שיתן האיסור טעם בהיתר שאל"כ מצינו חמץ בפסח מה"ת במשהו, ולדעת בעל המאור המל"א יש בו חומר גדול שאע"פ שאין בו טעם אלא נשתנה טעמו לטעם חדש אסור.

ואמנם אם נתערב גוף האיסור בהיתר ויש בתערובות כזית בכדי אכילת פרס חייב מלקות לדברי הכל ואין צריך שההיתר יצטרף לאיסור ולא שהטעם יהיה נדון כעיקר.

למסקנא טעם כעיקר לרש"י (עי' רש"י מ"ה. ד"ה ור"ע) והרמב"ם הוי מדרכנן, ולשאר הראשונים וכן ההלכה הוי מה"ת. ועי' בכל זה בספר מנחת כהן חלק התערובות פ"ו באריכות.

דף מ"ד ע"ב

שאם שרה ענבים במים. עי' בשטה מקובצת שהביא ממג"א סי' ר"ב ס"ק כ"ז בשם הרלב"ח דמי שריית צמוקים הוי יין רק לאחר ששהו במים ג' ימים. אך עי' בשו"ת מנחת אלעזר ח"א סי' מ"ה שהביא דהא דבעי ג' ימים היינו משום דהרלב"ח ס"ל דכבוש כמבושל הוא בג' ימים אך אנן קי"ל ביו"ד ריש סי' ק"ה דכבוש כמבושל כמעט לעת א"כ כשנשרו הצמוקים מעל"ע במים שפיר ראוי לקדש עליו, וכ"כ במנחת שבת על קצוש"ע סי' ע"ז ס"ק ז'. ובמנח"א שם מפקפק על אותן שמבשלים צמוקים ומקדשים על יין היוצא מזה ורק ע"י כבישה נעשה יין ולא ע"י בישול, ואע"פ דכבוש כמבושל מ"מ אינו דומה לגמרי אהדדי. ובדרכי תשובה יו"ד סי' קכ"ג סעיף י"א נסתפק כשבישלו צימוקים לעשות יין אם אינו נעשה נסך כמו יין מבושל או דילמא כיון דע"י בישולו נעשה יין מתנסך כשאר יינות. ובשו"ת יקותיאל סי' ס"ג חולק על המנח"א והביא מאשל אברהם לבעל דעת קדושים שחביב לו יין צימוקים מבושל מכל יינות שבעולם ולית טב מיניה אפי' בפסח, ושכן הורה הדברי יחזקאל משינאווא ז"ע.

ערלה בשתים. פירש"י אין היתר לאיסורו ואין איסורו עולם עי"ש וכ"כ תוס'. עי' מהרש"א מתוס' קידושין ל"ח. להיפך דערלה איסורו איסור עולם (הפרי) ויש היתר לאיסורו (מה שגדל לאחר הזמן).

וע"ש בתוס' עוד פירושים ובשם ה"ר יו"ט דערלה נזיר יש היתר לאיסורו פי' מותר לגרום האיסור ולידור בנזיר ולנטוע משא"כ כלאים שאסור לזרעם ולגדלם. ובמהר"ם חלאווה פי' דכלאים איסורו איסור עולם שאסור הרכבה לכל העולם גם לבני נח משא"כ נזיר וערלה.

תוס' ד"ה והוא. שהחכם עוקר הנדר מעיקרו ונמצא שלא נאסר מעולם. עי' בקובץ שיעורים שציין לדברי הרא"ש בנדורים פ"ו בשם הירושלמי שעקירת החכם הוי "מכאן ולהבא ולמפרע", וכן פי' הכסף משנה בפ"ג מהל' נדרים בשיטת הרמב"ם, אך הרמב"ן בתשו' ס"ל שהחכם עוקר הנדר מעיקרו לגמרי.

חידוש הוא דאי תרו ליה כולי יומא בחלב שרי. וברש"י מיהו מדרכנן אסור. ועי' בכ"י יו"ד ריש סי' ק"ה דמוה דייקו הראשונים דכבוש בכל האיסורים אסור כשיעור מעת לעת מה"ת חוץ מבשר בחלב דאסור רק מדרכנן. אך באו"ז סוף מס'

ע"ז כ' בשם ר"ת דהחידוש הוא דעד יום א' אסור מדרבנן ויותר מיום א' אסור מה"ת, (עי' בהגהות שערי בינה על שערי דורא כלל פ"ה). ושיטה שלישית מצאתי בספר ערך השלחן להר"י טייב בסי' פ"ז בשם הר' אלחנן הביאו השה"ג בפ' בתרא דע"ז דחידוש הוא דצונן בצונן דהבשר בולע הלב דבשר אית בה פילי ול"ד לכבוש דטעמו נפלט ע"ש וס"ל דכבוש גם כב"ח אסור מה"ת. ומן הקצה לקצה היא דעת רבינו ירוחם דבשר בחלב שכבוש גם מדרבנן מותר עי' בב"י סוסי' פ"ז ובהגהות הר"ר העשיל לטור ובערך השלחן שם.

ורבנן גיעולי נכרים נמי חידוש הוא דהא כל נוטלפ"ג מותר והכא אסור. עי' בתוס' דיש ג' שיטות לר"מ נוטלפ"ג אסור לרבנן מותר חוץ מגיעולי גוים וחידוש הוא, ור"ש ור"ע מחלקים בין בת יומא לאינו בת יומא. ולרבנן הטעם שרק בגיעולי גוים החמירה התורה כתב רבינו דוד שרצתה תורה שיהיו הכלים של גוים כשישתמש בהן ישראל טהורין מטומאת הגוים ומאיסוריהן, וכ"כ המאירי דומיא דטבילה שהוצרכה אף לכלים חדשים ואע"פ שמחוסר טבילה אם עבר ובשל בה לא שמענו בו איסור אבל כל שהכלי נבלע באיסור אינו ראוי לטבילה וטבילה מעכבת בו ע"ש.

בספר גור אריה יהודה בשו"ת סי' ז' העיר מדברי מהר"ם חלאווה (ד"ה לר"ע) דנלמד לכל התורה כולה היתר מצטרף לאיסור והק' דמאי נפק"מ הא קיי"ל דח"ש אסור מה"ת ות"י דנפק"מ לפחות מחצי זית. והק' על זה דבין אם ילפינן איסור ח"ש מכל חלב ובין אם הטעם משום חזי לאיצטרופי מאי נפק"מ בכמה. והביא גם מדברי האבני נזר או"ח סי' שע"ו בהג"ה ליישב דברי הרמב"ם פ"א מהל' תו"מ האוכל חמץ כ"ש אסור מה"ת שני' לא יאכל ותמהו המפרשים פשיטא מ"ש משאר איסורי מאכלות וכ' שם ליישב דס"ל להרמב"ם דח"ש אסור מה"ת רק חצי ממש אבל לא פחות מחצי ולזה השמיענו דבתמץ אפי' כ"ש אסור ע"ש מש"כ. ואביו הגר"מ זעמבא בסי' ח' שם אות כ"ד השיבו דיתכן דמהר"ם חלאווה סובר דענין ח"ש הוא כענין אהני מעשיו דאם ישלים יהא נגמר האיסור וע"כ רק באוכל חצי דאם יצרף כמה שאכל כבר נגמר השיעור זה נקרא אהני מעשיו אבל באוכל פחות מחציו דלא יתחייב רק אם ישלים יותר ממה שעשה עכשיו בכה"ג לא אמרינן אהני מעשיו וחזי לאיצטרופי. ולבסוף ביאר את דברי מהר"ם חלאווה באופן שונה דודאי יש איסור בכ"ש וכוונת מהר"ם היא דפחות מחצי זית איסור שנתערב ברוב היתר בטל מה"ת ואין חייב מדין ת"ש אלא חייב משום המל"א.

דף מ"ה ע"א

א"ר אשי משום דהוה נזיר וחטאת שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין. האחרונים הקשו מהא דאמר רב אשי בזבחים יקדש להיות כמותה שאם פסולה היא תפסל אמאי וניתי עשה דאכילת קדשים ותדחה איסור אכילת קדשים פסולים שנבלעו בהכשירים אמר ר' אשי יקדש עשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, וא"כ איצטריך יקדש כי היכי דלא נימא עדל"ת, ולפי"ז הדרא קשיא לדוכתא דתו לא הוי ב' כתובים הבאים כאחד ונילף ממשרת דהיתר מצטרף לאיסור בכל התורה. על קו' זו כ' הגר"י ענגיל בצעירותו קונטרס ע' פנים לתורה ליישב הקושיא בע' אופנים.

דף מ"ה ע"ב

דתניא הפת שעפשה חייב לבער מפני שראוי לשחקה ולחמץ בה. הראב"ד בהשגות פ"א מהל' תו"מ ס"ל שהפת שעפשה מיירי שעפשה לגמרי ואינה ראויה אפילו לאכילת כלב והא דצריך לבער ולהלך שנינו הפת שנפסלה מאכילת כלב מותרת, היינו משום דכאן מדובר בפת שאור ושאר המור יותר מהמץ, דאילו חמץ שנפסל מאכילת כלב אי"צ לבערו ושאר אע"פ שנפסל מאכילת כלב מחויב לבערו. והרמב"ם ושאר הראשונים אינם מחלקים בין שאור לחמץ וברייאת הפת שעפשה בפת סתמא קאמר, והא דחייב לבער מיירי שלא נפסלה מאכילת כלב.

וגם לענין חמץ נוקשה שהוא גם בתערובות פליגי. דהראב"ד בהשגות סופ"ד מהל' תו"מ ס"ל דנוקשה בתערובות בעינן שיפסל מאכילת כלב, והרמב"ם והשו"ע מתירים. וע"ע בתוספתא פ"ג פסחים מ"ב עריבת העבדנין וכו' קילור ואספלנית אי"צ לבער (מלוגמא שנסרחה אי"צ לבער) חלות בצק שעפשו או שיבשו הרי אלו אסורים, והרמב"ם מפרש דכל אלו לא

קונ' משנת הישיבה

נפסדו מאכילת כלב ומ"מ אי"צ לבער כיון דהוי נוקשה בתערובות משא"כ פת שעפשה שצריך לבער. והראב"ד שס"ל דכולה מתניתין דתוספתא איירי בנפסלה מאכילת כלב מפרש האי תוספתא (בהשגות פ"א ה"ב) דמיירי בפת של שאור ואע"פ שהוא נפסל מאכילת כלב עדיין צריך לבער עי"ש. ולא הבנתי מש"כ במגדל עוז שהרמב"ם קבל כן מרבתיור ר"י אלפס ז"ל וכו', שהרי ברי"ף משמע קצת שמפרש כהראב"ד שכי' בפ' ואלו עוברין (י"ג). פת שנפסלה מלאכול לכלב נפיק ליה מתורת אוכל ותניא נמי בתוספתא הקילור והאספלנית וכו'. וכן לא הבנתי הגהות הב"ח ברא"ש פ"ב שקישר את סי' ג' וד' יחדיו וגורס וכן תניא בתוספתא, וכלשון הרי"ף.